

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. IV. Nonnullæ aliæ diuisiones Termini.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

ergo *Paulus*, & sic de aliis; non ergo est terminus confusus, sed determinatus. Respondeo, *quod homo* ex se esse terminum confusum. unde stando rigori propositionis, etiam si vnicus homo esset animal, hic vel ille, esset verum dicere, *homo est animal*. Quando tamen coniungitur cum praedicatione essentiali, v. g. animali, rationali, &c. ex communi acceptione usurpatur pro vniuersali, ac si diceretur, *Omnis homo est animal*, quo sensu est terminus determinatus, quia determinatè & in particulari significat omnes homines, etiam si eos distinctis suis nominibus vel conceptibus non explicet.

Hic velim aduertat, terminum confusum non ideò dici, quia ex parte obiecti significet aliquam rem confusam: confusio enim est solum in intellectu; à parte autem rei omnia sunt determinata & singularia, Petrus v. g. & Ioannes, hic leo, ille equus. Dicitur ergo confusus, quia licet res determinatas significet, significat eas tamen modo confuso. Id intelliges clarè hoc exemplo: Quando dico, *Petrus & Paulus*, est terminus determinatus; quia distinctè & copulatiuè vtrumque significat: si verò dicam, *Petrus vel Paulus*, iam est terminus confusus, cum tamen ex parte obiecti non minùs Petrus & Paulus attingantur quàm antea, neque ex parte obiecti sit illud vel; sed quia tali attinguntur modo, vt non liceat inde determinatè inferre, ergo *Petrus currit*; & quia aliquo modo confusum relinquit intellectum, ideò vocatur terminus confusus. Et hæc oportet benè notare, quia multi sapè falluntur, putantes terminum confusum ex parte obiecti rem aliquam confusam respondere.

Quartò potest diuidi Terminus vocalis in *vniuocum*, *aquiuocum*, & *analogum*. Vniuocus est, qui vel vnam rem singularem significat, vt *Deus*; vel qui significat plura vt omnino similia, verbi gratia *homo*, *leo*: significat enim plura indiuidua vt omnino conuenientia in naturâ animalis. Vbi obserua, ad rationem *termini vniuoci* non requiri, vt res per illum significatæ sint in se omnino similes; sed sufficere, si in ratione per nomen importatæ omnino conueniant: v. g. hoc nomen *animal* est vniuocum, non quia omnia animalia sint eiusdem speciei, & omnino similia; sed quia in ratione animalis significatæ per nomen omnino conueniunt.

Terminus aquiuocus est, qui significat plura vt diuersa, v. g. nomen *gallus*, quod significat gallum gallinaceum, & habitatorem Gallia, & homines cuiusdam familiae qui Galli dicuntur. Vbi etiam obserua, nomini aquiuoco non nocere conuenientiam inter se rerum ab illo significatarum, nisi præcisè quando ea conuenientia intenditur explicari per nomen; sicut è contrariò diximus de termino vniuoco, non illi obesse differentias rerum à se significatarum, si per ipsum non exprimentur. Hinc intelliges, quâ ratione *animal*, etiam vt significat gallum gallinaceum, & habitatorem Franciæ, sit vniuocum; nomen verò *gallus* etiam si eadem significet, sit aquiuocum. Ratio est, quia animal ea significat quatenus similia; *gallus* verò, licet eadem significet, non tamen quatenus similia, sed quatenus diuersa inter se, seu secundum rationem differendi. Imò hoc nomen *Petrus* est aquiuocum, dum hunc & illum hominem significat; etiam si illi sint eiusdem spe-

ciei; quia illos significat non vt vnum, sed vt differentes propriis rationibus, vt supra dixi. Et hinc intelliges rursus, cur nomen Familiae non dicatur nomen Proprium, neque aquiuocum: sic verò nomen *Carolus*, etiam si multò plures sint Caroli, quàm sint ex Austriacâ Familia v. g. Intelliges, inquam, hinc, quia nomen Familiae significat eos omnes, vt conuenientes in hoc quòd ab eadem radice procedunt, ideòque significat illos vt similes; quapropter est vniuocum: at *Carolus* non significat homines prout conueniunt in aliquo praedicto, ideò non est vniuocum, nisi fortè respectu illorum, qui, quia nati in Festo sancti Caroli, ita cognominantur, respectu quorum etiam hoc nomen est verè vniuocum; sed quia vniuersaliter hoc non attenditur, ideò absolutè meritò dicitur nomen aquiuocum.

Terminus analogus est, qui significat plura vt aliquid tantum conuenientia in aliquâ naturâ, vt *risus*, qui dicitur de *homine* & de *prato*; de illo propriè, de hoc impropriè. Alexander de Rege Macedone propriè, de aliis generosis ac liberalibus viris impropriè & per Metaphoram.

SECTIO IV.

Nonnullæ aliæ diuisiones Termini.

Quinta diuisio Termini significatiui vocalis est in *categorematicum*, *syncategorematicum*, & *mixtum*. Categorematicus est, qui per se sine additamento aliquid significat, & poni potest in propositione, vt *homo*, *Petrus*, *Deus*, &c. Syncategorematicus est, qui per se perfectè non significat, vt *nullus*, *omnis*, &c. quia nisi addatur vel *homo*, vel *leo*, vel alius terminus categorematicus, nihil perfectè per illos significatur.

Terminus mixtus est, qui aliquid ex utroque participat, vt *doctus*, *belle*, *sapienter*, *benè*, *malè*, & reliqua Aduerbia: quæ quia significant modificando, non sunt perfectè categorematica; & quia significant aliquid ens determinatum, non sunt syncategorematica, sed mixta. Hæc Aduerbia excludimus num. 3. à ratione termini: unde, vt hæc diuisio defendi queat, solum debet esse in *categorematicum* & *syncategorematicum*.

Dices: Terminus syncategorematicus non potest esse per se extremum propositionis, quia perfectè non significat; ergo per se non est terminus. Respondet quidam, Vt sit terminus, sufficere si possit simul cum alio propositionem componere, vt extremum illius. Sed contrà, quia etiam Aduerbia simul cum alio possunt esse propositionis extrema (rectè enim dicitur, *Petrus est maxime doctus*, *Ioannes est valde eruditus*.) ergo etiam Aduerbia erunt termini, non secus ac syncategorematici; quod tamen ab his negatur. Si quid sentiam fatear, ego dicerem, etiam syncategorematicum non esse perfectè terminum (vt conuincit replica;) sed quia quæstio est de voce, loquendum cum multis: pro quo potest aliqua assignari disparitas inter terminos syncategorematicos & Aduerbia, quia hæc non sunt propriè & formaliter (etiam vt cum aliis coniuncta) prædicatum seu subiectum propositionis; termini verò syncategorematici, vt *omnis*, *nullus*, saltem vt coniuncti cum aliis formaliter, & in recto, sunt prædicatum & subiectum.

Rogabis,

23 Rogabis, utrū nomina Adiectiua, vt *albus*, *niger*, *doctus*, &c. sint termini categorematici. Nonnulla fusē conatur probare, omnia nomina Adiectiua esse syncategorematica, id est (secundū Calepinum) simul significantia; quia Substantiua non significant, nisi cum Adiectiuis: & refutat omnes Summulistas id negantes, aientelque sola ea nomina, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, esse terminos syncategorematicos. Verū si hic Calepino adhæsisset, reperisset in eo, solas has voces, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, dici expresse terminos syncategorematicos, quia hæc vox syncategorematicum non usurpatur pro voce quæ cum aliis significet; in hoc enim sensu etiam Substantiua essent syncategorematica, quia etiam significant simul cum aliis: accipitur ergo pro eā voce, quæ sola non significat perfecte. Iam ergo hinc puto nobis mediā viā incendendum vt inter sententiam huius recentioris, & communem. Quare dicendum Primò, Adiectiua esse partim syncategorematica, & partim categorematica. Prima pars, in quā acquiesco huic Auctori, probatur: quia donec addatur vel *homo*, vel *leo*, vel *paries*, tam non intelligo perfectē dum audio *albus*, ac dum audio *omnis*; ergo tam ille est syncategorematicus, quā hic.

24 Dices pro communi sententiā, *Albus* significat idem quod *habens albedinem*; sed *habens albedinem* est terminus categorematicus; ergo & *albus*. In primis contra hoc argumentum inuitatur facile: quia etiam *omnis* significat *habens totalitatem*, ergo etiam *omnis* erit terminus categorematicus. Respondeo ergo, Etiam *habens albedinem* si adiectiue sumatur, esse terminum partim syncategorematicum, non secus ac *albus*. Ratio est, quia nomina Adiectiua, etsi significant formas, quia tamen eas significant vt adiacentes alteri, quamdiu non explicatur illud alterum cui adiacent, illa significatio manet imperfecta. Et propterea Adiectiuum definitur esse, quod se solo in oratione stare non potest; Substantiua verò, quia significant per modum per se stantis, possunt sola in oratione significare.

Ex his respondeo ad confirmationem, concedendo, terminum *albus* significare idem quod *habens albedinem*: addo tamen, *habens albedinem*, si adiectiue sumatur, esse etiam syncategorematicum, propter rationem dictam. Imò licet *album* substantiue significet idem quod *albus* adiectiue; quia tamen significant diuerso modo, *album* scilicet substantiue significat per modum per se stantis, *albus* verò adiectiue per modum alteri adiacentis; inde fit, vt illud possit poni per se in propositione, hoc verò non: ex quo vterius oritur, vt illud sit categorematicum perfecte, hoc verò non.

25 Quod verò Adiectiua sint partim categorematica (in quā secundā parte conuenio cum communi sententiā, & discedo à recentioribus) patet inde, quia saltem pro prædicato possunt assumi sola, vt, *Petrus est iustus*, *Deus est omnipotens*; quod non habent termini syncategorematici, *omnis*, *nullus*, qui tam quando sunt subiectum, quam quando prædicatum, exigunt alium terminum sibi adherentem, sine quo perfecte non significant: nec enim dici potest, *currrens est omnis*. Ergo Adiectiua non sunt purē syncategorematica: ergo mixta inter categorematica & syncategorematica.

Respondent recentiores, Etiam posse dici, *Homo confuse cognitus est aliquis*; *Carentia omnis rei, est nullus*; *Deus & creatura sunt omnia*. Ergo etiam termini purē syncategorematici possunt soli poni loco prædicati: ergo ex hac parte non differunt à ceteris Adiectiuis. Sed contrā. Quis enim non videat, illas propositiones, etiam si in rigore veræ sint, valde tamen esse alienas à communi vsu? Vnde vel ex hoc solo capite sufficiens assignatur discrimin ab aliis nominibus. Quis enim vmquam dixit, *Carentia omnis rei est nullum*? sed, *carentia omnis rei est nihil*. Aut quis dixit, *Homo confuse cognitus est aliquis*? sed est aliquod indiuiduum. Similiter, *Deus & creatura sunt omnia*. Certè nisi intelligatur ibi Adiectiuum entia, propositio est imperfectissima, & non scio cur (si tales propositiones voluerunt accipere) confugerint ad illam, *Homo confuse cognitus est aliquis*: quia tam bene poterant dicere, *Petrus est aliquis*, quā, *homo confuse cognitus est aliquis*. Constat ergo, Adiectiua, quia perfectissime pro prædicatis possunt sola poni (quod non habent *omnis*, *nullus*, *aliquis*), non esse omnino syncategorematica, sed mixta, vt nos contendimus.

Sexta diuisio est in *absolutum* & *connotatiuum*. Absolutus definitur à Toletio, qui significat rem per se stantem. Sed non bene: quia accidentia non per se stant, sed in subiecto; & tamen hæc vox *albedo*, *calor*, &c. est absoluta. Vbi aduerte, à nonnullis minùs consequenter impugnari hanc Toleti definitionem: ex vnā enim parte dicunt, eam esse propriam abstractorum, non absolutorum. Deinde addunt, eam non conuenire *ubicationi*, quæ non potest per se stare; cum tamen *ubicatio* sit nomen abstractum. quomodo enim hi admittunt, eam esse propriam abstractorum, & statim dicunt, non conuenire formis accidentalibus & modalibus, quæ tamen sunt abstracta? Sotus ab Hurtado §. 76. relatus, terminum absolutum definit eum esse, qui præter suum materiale nihil aliud adiacere vel non adiacere significat. Contra quem arguit ipse: Quia hinc sequitur & nomen *albus* esse absolutum, quia præter suam materiam, seu rem, seu obiectum, nihil aliud adiacere significat. Hæc tamen impugnatio non vrget, & potest bene sustineri Soti definitio: nam *albus* in primis significat *subiectum albedinis*, & hoc vocat Sotus suum materiale. Secundò videtur aliud significare, quatenus denotat, illud subiectum albedinis esse vel hominem, vel lapidem, &c. quo differt à voce *homo* v. g. quæ licet significat aliquid per modum subiecti, & aliquid per modum formæ, non tamen significat vtrumque, quasi alteri adhuc adiaceret. Est ergo in re bona definitio Soti, sed obscura: & eam paulò pōst cum definitione Toleti componemus. Aliqui dicunt, terminum absolutum esse qui se solo significat; connotatiuum verò qui se solo perfecte non significat. Quando enim ego dico, *albus est in scholā*, audiens id quispam est inquietus, donec sciat quis sit ille *albus*, lapisne, an homo, an charta. At quando dico, *lapis est ibi*, iam homo quiescit. Ergo *lapis* est terminus absolutus, *albus* verò connotatiuus. Placuit mihi olim hæc explicatio, sed eodem exemplo allato videtur posse reici: quia quando dico, *albus est in scholā*, non magis est homo inquietus, & audis sciendi, quā quando dico, *in scholā*

est *subiectum albedinis*: eo enim ipso quod dico *albus*, apprehendo subiectum albedinis; & tamen subiectum albedinis est terminus absolutus, quia
 28 est nomen Substantiuum; ergo ratio termini absoluti non consistit in eo quod perfectè significet, id est, quasi fatians audientem. Confirmo manifestè Primò: *Album* potest sumi substantiuè. rogo, an homo magis aliquid sciat, cum audit, *album est in scholâ*, quam cum ei dicitur, *albus est in scholâ*: ergo inde non debet terminorum differentia delumi. Confirmo Secundò: Etiam quando dico, *homo est in scholâ*, audiens manet inquietus, donec sciat quis ille sit, non minus quam quando audit, *albus* vel *doctus est in scholâ*: ergo ex hac parte non magis est terminus absolutus *homo*, quam *doctus*, *prudens*.

Placet ergo definitio Toleti, vno vel altero verbo mutato, ut Terminus absolutus sit, qui significat rem, non quidem per se stantem (ut voluit Toletus) sed per modum per se stantis; ita ut ratio termini absoluti non ex se significatâ, sed ex modo eam significandi desumatur. Vnde nomen Substantiuum est absolutum, hoc est per se subsistens, Adiectiuum verò per modum alteri adiacentis. Quod sic explico. Nomina Adiectiua ita significant subiectum, & formam, ut utrumque videantur significare per modum alteri adiacentis, ac proinde connotatiua dicuntur; connotant enim subiectum, cui adiacere videtur eorum significatum: nomina verò Substantiua, siue significant solam formam, ut *albedo*, siue subiectum cum formâ, ut *album*; semper tamen significant per modum per se stantis, ac proinde absoluta dicuntur: quia, ut ponantur in propositione, non egent alio termino. Verbi gratiâ, *Homo* & *iustus*, uterque significat rem compositam, *homo* ex personâ & humanitate, *iustus* verò ex subiecto & iustitiâ: sed *homo* ita significat illud compositum, ut non significet illud per modum alteri adiacentis, sed quasi rem quæ ad suum esse non eget alio: at *iustus* ita significat iustitiam, & illius subiectum, ut utrumque significet adiacens alteri, vel homini, vel Angelo, vel Deo. Ex quo intelliges, terminum absolutum posse habere inadaquatam significatum per modum alteri adiacentis, ut *homo*, *Deus*, &c. connotatiuum verò totum suum significatum explicare quasi alteri adiacens, quo differt ab absoluto, & propterea dicitur connotatiuum. Et hoc est quod voluit Sotus dicere in definitione à nobis relatâ.

Hinc intelliges, falli eos, qui dicunt, *album* etiam sumptum substantiuè, esse terminum connotatiuum, quia significat *albedinem* ut inhaerentem subiecto: falluntur, inquam; quia non magis *album* significat *albedinem* inhaerentem subiecto, quam nomen *pater* significat paternitatem inhaerentem Petro v.g. *Pater* autem in omni sententiâ (vno excepto Fonseca, quem bene hic impugnat Hurtadus) est terminus absolutus; ergo & *album* substantiuè. Deinde, intelligi nequit, quâ ratione *homo* sit terminus absolutus, non
 30 vero *album*, *dulce*, &c. si substantiuè sumantur: quia etiam *homo* significat *humanitatem*, seu habens personalitatem; licet *album*, habens *albedinem*. Ergo *homo* erit terminus connotatiuus, non secus ac *album*; vel *album* erit absolutus, non minus quam *homo*. Vbi vterius aduerte contra Fonseca, terminum connotatiuum non dici eo quod res signi-

ficata respiciat aliud; (vno enim non est nomen connotatiuum, & tamen respicit extrema, sicut pater respicit filium, & dominus seruum) sed id eo dici, quia totum suum significatum ita explicat, quasi adiaceret alteri; & illud, cui adiacet, dicitur res connotata, quod non habet vno: quia in modo significandi, licet in se sit res alteri adiacens, significatur tamen per se & in se stans, alia verò respicit tamquam terminum, non tamquam id cui adiacet, quod (ut dixi) proprium est omnium nominum Substantiuorum, siue abstracta sint, siue concreta.

SECTIO V.

Ultima Termini diuisiones.

Septima diuisio Termini est in *concretum* & *abstractum*. Concretum est, qui significat aliquod compositum, vel quasi compositum ex subiecto & formâ, seu quasi formâ: ut *homo* ex humanitate & personâ, *duces* ex homine & diuitiis. Abstractus verò est, qui significat quamlibet partem seorsum, ut *materia*, *albedo*, *forma*, *diuitie*. Hic intelliges, omnes terminos abstractos esse absolutos, non è contrario omnes absolutos esse abstractos: item, omnes terminos connotatiuos esse concretos, non tamen omnes concretos esse connotatiuos, ut *homo*, *Deus*, &c. Hic obserua, concreta & abstracta aliquando realiter distinguuntur à subiecto: aliquando verò solâ ratione, ut *Deus*, *Deitas*; quia *Deus* addit supra Deitatem *personalitatem*; solâ autem ratione seu virtualiter *Personalitas* & essentia diuina inter se distinguuntur. Similiter ob eandem rationem Persona diuina est concretum non realiter, sed ratione; nonnumquam solo modo significandi, ut *ens*, *entitas*; quia *ens* est *entitas*, & *entitas* est *ens* formaliter. Hoc etiam modo, puto olim apud Philosophos, ignorantes substantiam distinctam à naturâ, voces has *hominem* & *humanitatem* solâ ratione distinctas fuisse: tunc enim illi nihil proflus, neque realiter nec ratione diuersum significabant per nomen *homo*, quod non per vocem *humanitas*; sed modus significandi erat diuersus, quod idem est in omnibus aliis nominibus Substantialibus, *equus*, *equinitas*, *animal*, *animalitas*, &c. Iam verò apud nos agnoscetes eam substantiam distinctam, talia nomina non significant idem omnino realiter; solum nomen *ens* reliquimus ad significandum independentem ab illâ compositione ex entitate & substantiâ. Ratio fortè fuit, quia est commune rebus etiam accidentalibus, in quibus hæc compositio non inuenitur, vnde idem est *ens* & *entitas*, ut dixi supra.

Octaua diuisio est in *transcendentem* & *non-transcendentem*. Ille definitur à nonnullis, qui per omnia genera rerum vagatur, siue qui imbitur in omni conceptu reali. Sed hæc definitio non est vniuersalis, quia non comprehendit omnia transcendentia, videlicet *substantiam incompletam*, quæ non transcendit omnia genera rerum. Melius ergo & vniuersalius definitur *transcendens*, ut sit ille, qui imbitur in omnibus suis inferioribus & differentiis: ad quod parum interest, siue multa siue pauca sint eius inferiora. *Non-transcendens* ergo definitur, qui non imbitur